

Motion till riksdagen 2020/21:3937

av Robert Hannah m.fl. (L)

med anledning av prop. 2020/21:149 Förbud mot erkännande av utländska månggiften

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt ta bort möjligheten att göra undantag från förbudet mot erkännande av polygama äktenskap som ingåtts utomlands, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt ta bort möjligheten att göra undantag från förbudet mot erkännande av äktenskap mellan nära släktingar som ingåtts utomlands, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt ta bort möjligheten att göra undantag från förbudet mot erkännande av tvångsäktenskap som ingåtts utomlands, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Regeringen lägger i rubricerade proposition fram förslag till skärpt lagstiftning mot det som beskrivs som månggiften. Ordet månggifte är strängt taget missvisande eftersom det kan ge intryck av en grupp personer som är inbördes gifta med varandra. Verkligheten är en annan. Den reellt existerande företeelsen är att en man har flera hustrur, så kallad polygami eller mer konkret benämnt polygyni. Detta är ett av de mest extrema uttrycken för en patriarkal maktordning där mannen är familjens härskare och kvinnorna – för i praktiken handlar detta just om män som tar sig flera hustrur – lever i underordning.

Maktrelationen i det reellt existerande polygama äktenskapet är även djupt ojämlik vad gäller juridiska aspekter såsom inbördes arvsrätt och försörjningsansvar. Det är viktigt att identifiera denna maktstruktur och de konsekvenser den får. Exempelvis vid arv – givet att inbördes arvsrätt gäller – uppstår den asymmetriska situationen att

mannens kvarlåtenskap ska fördelas jämnt eller ojämnt mellan flera hustrur, medan mannen själv ärver hela kvarlåtenskapen efter var och en av sina hustrur.

Enligt svensk lag är det inte tillåtet att ingå äktenskap med mer än en person i taget. Ändå har det vid Skatteverkets undersökning 2018 identifierats 152 män som var registrerade med fler än en kvinna. Av dessa fall var det 38 där mannen och fler än en kvinna bodde i Sverige. Sedan dess har ytterligare minst tolv män tillkommit som är gifta med fler än en kvinna. I tre av dessa fall befinner sig både mannen och samtliga hustrur i landet.

I lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap finns bestämmelser om under vilka förutsättningar ett äktenskap som ingåtts utomlands ska erkännas som giltigt i Sverige. I den lagen finns också den generellt gällande begränsningen vid tillämpning av utländsk lag, s.k. ordre public. Det innebär att en bestämmelse i främmande lag eller ett beslut som meddelats av en myndighet i ett främmande land inte får tillämpas om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen.

Ända sedan giftermålsbalken infördes 1921 på initiativ av liberalen Nils Edéns ministär har det varit en grundpelare för svensk äktenskapslagstiftning att makarna är inbördes likställda och har samma inbördes rättigheter och skyldigheter. Detta är också centralt för jämställdheten. Polygama äktenskap som ingåtts utomlands är oförenliga med denna princip. Liberalernas syn är därför att ett utomlands ingånget polygamt äktenskap inte ska erkännas som ett giltigt äktenskap enligt svensk lag.

Svensk lagstiftning skiljer sig från vad som gäller i flertalet europeiska länder på det sätt att ett äktenskap ingånget i strid mot förbudet mot tvegifte ändå får rättsverkningar som ett giltigt äktenskap. Tills något av äktenskapen har blivit upplöst består alltså två eller fler äktenskap. Sverige hade tidigare ett system med återgång av äktenskap, dvs. annullering, som tagits bort. Ett sådant system borde återinföras.

Med bifall till ett tidigare motionsyrkande från Liberalerna gjorde riksdagen våren 2018 ett tillkännagivande om att ge en utredning i uppdrag att se över lagstiftningen i syfte att säkerställa att utländska polygama äktenskap inte erkänns i Sverige. I januari 2020 överlämnades betänkandet där utredningen förslog en ny huvudregel om icke-erkännande av utländska månggiften, men som inte till fullo tog hänsyn till Liberalernas linje i frågan. I maj 2020 tillkännagav riksdagen att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med ett förslag till skärpt lagstiftning mot utländska polygama äktenskap som bygger på den linje som Liberalerna driver i frågan där man tillerkänner ett visst skydd till samtliga kvinnor och inte erkänner äktenskapet som sådant. Trots detta återkommer regeringen nu med ett lagförslag som innebär att utomlands ingångna månggiften i vissa fall ska erkännas också i framtiden. Till detta är vi starkt kritiska.

Regeringen argumenterar i propositionen för att det behöver finnas ett utrymme i lagstiftningen för att i synnerliga fall erkänna månggiften, eftersom Sverige har folkrättsliga åtaganden till skydd för familjelivet och en avsaknad av en sådan möjlighet i vissa fall skulle riskera att leda till orimliga konsekvenser för den enskilde. Regeringen har dock samtidigt påtagligt svårt att beskriva i vilka fall detta skulle kunna bli fallet.

En uppenbar konsekvens av ett icke-erkännande är att ett månggifte inte ska beaktas vid bodelning eller arvskifte. Som regeringen själv framhåller i propositionen (s. 23) där dock det faktum att en kvinna genom erkännandeförbudet inte längre kan få ekonomisk kompensation genom bodelning eller arv i sig är ett tillräckligt skäl för att synnerliga skäl ska föreligga.

Ett annat område där ett icke-erkännande får tydliga konsekvenser är makarnas inbördes ekonomiska förhållanden. Även här framhåller dock regeringen att endast omständigheten att rättsverkningarna av ett äktenskap uteblir inte ensamt bör utgöra skäl för ett erkännande (s. 25).

Att vägra erkänna utomlands ingångna månggiften är ett viktigt steg för att bryta patriarkala förtrycksstrukturer som håller kvinnor kvar i underordning och maktlöshet. När Sverige nu tar detta steg är det viktigt att göra det med utgångspunkt i de utsatta kvinnornas situation. I motsats till regeringen menar vi att en undantagsregel som möjliggör erkännande av månggiften kommer att riskera att motverka reformens syfte. Förlorarna blir de kvinnor som kommer att leva i osäkerhet om vilket stöd de har att räkna med från det svenska samhället.

Som regeringen skriver i propositionen (s. 23) kommer frågan om ett erkännande på grund av synnerliga skäl att prövas i olika sammanhang och av olika myndigheter. Vad en myndighet har beslutat är i regel inte heller bindande för en annan. Risken är påtaglig att detta kommer att leda till en begreppsglidning där det för den enskilda kvinnan som vill bryta sig ur en månggiftesrelation kommer att vara svårt att förutse vilken rättslig status som svenska myndigheter kommer att tillmäta henne. Vi menar att svensk lagstiftning inte ska ge motsägelsefulla signaler om huruvida patriarkala månggiften erkänns i Sverige. I likhet med flera remissinstanser, bl.a. Varken hora eller kuvad och Tjevers rätt i samhället, anser vi att den nya lagstiftningen ska gälla utan undantag.

Regeringen har trots flera års beredning och tydliga beställningar från riksdagen inte lyckats leverera ett förslag med denna innebörd. Vi vidhåller att det brådskar för regeringen att på riksdagens bord lägga fram ett konkret lagförslag med innebörden att utomlands ingångna månggiften aldrig ska erkännas som äktenskap i Sverige. De lagändringar som läggs fram i denna proposition är helt otillräckliga.

Med ett sådant ovillkorligt förbud kan vi förpassa propositionens motsägelsefulla skrivningar om i vilka lägen ett månggifte ändå borde erkännas till historien. I samband med att den lagstiftningen tas fram kan också frågan på nytt belysas om hur rättigheter för den utsatta parten – kvinnan – i ett utomlands ingånget månggifte kan tillvaratas även om äktenskapet aldrig erkänns här i landet. Det kan t.ex. handla om tillgång till bostad eller likvida medel som i enlighet med patriarkala normer varit helt i mannens ägo medan kvinnan i ursprungslandet levat i egendomslöshet.

Samma sak måste gälla avseende utomlands ingångna äktenskap mellan nära släktingar, dvs. att utomlands ingångna äktenskap mellan nära släktingar där det enligt svensk rätt skulle ha förelegat äktenskapshinder aldrig ska erkännas. Enligt svensk rätt föreligger ett absolut äktenskapshinder mellan personer i rätt upp- eller nedstigande led samt mellan helsyskon, och regeringen redovisar inga skäl för att utomlands ingångna äktenskap ska bedömas annorlunda. Regeringen berör kursivt frågan om äktenskap mellan halvsyskon. Enligt svensk lag föreligger som huvudregel äktenskapshinder, men i vissa speciella fall där personerna inte vuxit upp tillsammans kan länsstyrelsen efter att ha inhämtat Socialstyrelsens bedömning bevilja tillstånd. I analogi bör utomlands ingångna äktenskap mellan halvsyskon endast kunna godkännas efter samma prövning av länsstyrelsen och Socialstyrelsen. Huruvida dessa regler i sig är ändamålsenliga faller utanför ramen för detta lagstiftningsärende men bör övervägas i annat sammanhang.

Till skillnad från regeringen anser Liberalerna att tiden nu är mogen att helt mönstra ut möjligheten att erkänna utomlands ingångna tvångsäktenskap. Även här argumenterar regeringen för att behålla möjligheten att erkänna sådana äktenskap om det föreligger synnerliga skäl, detta trots att tvångsäktenskap är helt oförenligt med synen på äktenskap

som ett frivilligt ingånget avtal mellan två jämlika makar. Att erkänna ett äktenskap som ingåtts genom tvång strider mot grunderna för rättsordningen. Ingenting hindrar att två personer som ursprungligen tvingats samman men som därefter frivilligt valt att fortsätta leva ihop bekräftar detta genom att ånyo gifta sig enligt svensk lag. I det fall det finns ett legitimt intresse av att upprätthålla ett äktenskap som ursprungligen tillkommit genom tvång kan detta alltså uppnås utan att tvångsäktenskapet som sådant erkänns.

Robert Hannah (L)

Johan Pehrson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avci (L)

Mats Persson (L)